

Bogoslav Šulek (Subotište u Slovačkoj, 1816. – Zagreb, 1895.), hrvatski publicist, jezikoslovac (ponajprije leksikograf), povjesničar i prirodoslovac slovačkoga podrijetla. U Bratislavi završava studij filozofije i protestantske teologije. Godine 1838. dolazi bratu u Slavonski Brod, gdje se zapošljava kao „knjigotiskarski praktikant” i uči hrvatski jezik. Tijekom 1841. postaje suradnik časopisa *Croatia* i *Danica*. U tiskaru Ljudevita Gaja prelazi 1842., urednik *Danice* postaje 1843., a *Novina dalmatinsko-hrvatsko-slavonskih* od 1846. godine. Godine 1844./1845. glavni je urednik ilegalnoga lista *Branislav*, koji je tiskan u Beogradu. Godine 1849. razilazi se s Gajem i uređuje opozicijski list *Slavenski Jug*, a od 1850. *Jugoslavenske novine*. Od 1858. do 1865. godine uređuje *Gospodarski list*. Godine 1860. sudjeluje u pokretanju utjecajnoga političkog lista *Pozor*, u kojemu postaje jedan od najvažnijih suradnika. Jedan je od prvih članova JAZU-a (od 1866.), a od 1874. do smrti njegov je tajnik. U doktora znanosti promaknut je 1867. godine na temelju disertacije o Ruđeru Boškoviću.

Bogoslav Šulek (Subotište u Slovačkoj, 1816. – Zagreb, 1895.), hrvatski publicist, jezikoslovac (ponajprije leksikograf), povjesničar i prirodoslovac slovačkoga podrijetla. U Bratislavi završava studij filozofije i protestantske teologije. Godine 1838. dolazi bratu u Slavonski Brod, gdje se zapošljava kao „knjigotiskarski praktikant” i uči hrvatski jezik. Tijekom 1841. postaje suradnik časopisa *Croatia* i *Danica*. U tiskaru Ljudevita Gaja prelazi 1842., urednik *Danice* postaje 1843., a *Novina dalmatinsko-hrvatsko-slavonskih* od 1846. godine. Godine 1844./1845. glavni je urednik ilegalnoga lista *Branislav*, koji je tiskan u Beogradu. Godine 1849. razilazi se s Gajem i uređuje opozicijski list *Slavenski Jug*, a od 1850. *Jugoslavenske novine*. Od 1858. do 1865. godine uređuje *Gospodarski list*. Godine 1860. sudjeluje u pokretanju utjecajnoga političkog lista *Pozor*, u kojemu postaje jedan od najvažnijih suradnika. Jedan je od prvih članova JAZU-a (od 1866.), a od 1874. do smrti njegov je tajnik. U doktora znanosti promaknut je 1867. godine na temelju disertacije o Ruđeru Boškoviću.

1. Njemačko-hrvatski rječnik; 2. Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja; 3. Jugoslavenski imenik bilja

Šulek je najpoznatiji po svojem leksikografskom radu kojim se nastavlja na bogatu hrvatsku leksikografsku tradiciju obogaćujući je novim riječima, novim značenjima, frazama i znanstvenim nazivima za nove civilizacijske i znanstvene potrebe. Koliko je ovladao hrvatskim jezikom, vidi se po tome što je na tom jeziku kovao nove riječi za onodobna znanstvena i civilizacijska dostignuća koja je dobro poznao. Njegova su tri najvažnija rječnika:

– *Njemačko-hrvatski rječnik*

– *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*

– *Jugoslavenski imenik bilja*.

Godine 1860. objavio je Šulek *Njemačko-hrvatski rječnik*. Posvetio ga je J. J. Strossmayeru. Rječnik obuhvaća 1712 str. Na kraju Rječnika stoji Popis vlastitih imena (osoba i zemljopisnih naziva), iza kojega slijedi Dodatak s dopunama, ispravcima i onim što treba ispustiti. Iza toga na osam stranica daje se Popis riječi koje se pišu s jatom i njihov pravilan izgovor, npr.: *běsnoća* – *bjesnoća*, *brěšt* – *briest*. U samome tekstu Rječnika riječi s jatom pišu se s rogamim ě: *dělo*, *letěti*, *běsomučan* i dr. U Rječniku se donosi oko 70 000 natuknica. Mnoge od njih danas su posve uobičajene, kao *školstvo*, *mliječnost*, *novovjerac*, *vrhovništvo*. Neke od njegovih tvorenica nisu prihvaćene, tipa *dogled*, *moždanište*, *pojivo* i dr. Umjesto pojedinih njegovih tvorenica zadržana je strana riječ:

- *remiza* (Šulek: *kolnica*)
- *funkcioner* (Šulek: *obavljač*),
- *apsolutizam* (Šulek: *samovlast*),
- *kontinuitet* (Šulek: *spojitost*),
- *sediment* (Šulek: *sjedo*) i sl.

Pojedine su Šulekove tvorenice prihvaćene u nešto izmijenjenu značenju:

- *ostava* (*Deponierung*, danas u suženu značenju *smočnica*),
- *oblovina* (*Mantelfläche des Cylinders*, danas *obla drva*, *oblovina*).

Druge su doživjele promjene na planu izraza:

- *seljanstvo* (*Landbevölkerung*), danas *seljaštvo*
- *sitost* (*Saturation*), danas *zasićenost*, npr. otopine
- *samiti* (*isolieren*), danas *osamiti* (*se*)
- *znakoslovje* (*Semiotik*), danas *znakoslovlje* i dr.

Šulek je imao nenadmašan osjećaj za jezične nijanse te za sustavnu i kategorijalnu tvorbu. To će još više doći do izražaja u njegovu znanstvenom nazivlju. Godine 1874./1875. objavljen je Šulekov *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*, popraćen francuskim i engleskim, a nerijetko i latinskim i grčkim paralelnim nazivima. Prvotno zamišljen kao jednosveščani dvojezični školski rječnik, narastao je na 1372 stranica. To je prvi pravi hrvatski terminološki rječnik koji će snažno utjecati na hrvatske jezične tjemove. U njemu se donosi mnoštvo naziva i izričaja od kojih je mnoge sustavno tvorio sam Šulek, a ovjerili su ih mnogi onodobni stručnjaci pojedinih struka, koje Šulek poimence navodi u Predgovoru. *Rječnik znanstvenoga nazivlja* nastao je zbog prijeke potrebe jedinstva u znanstvenome nazivlju u školstvu. Šuleka su neopravdano optuživali za purizam, a on sam u Predgovoru navodi da se pri izradbi nazivlja valjalo čuvati dviju krajnosti: „pretjerana purizma i nepotrebna klasicizma”. Optuživali su ga za neuobičajene neologizme, a on je samo stvarao nove riječi za nove potrebe jer do njegova doba takvih sustavnih naziva nije bilo. Kako je rječnik naziva počivao na ilirskoj koncepciji, bio je namijenjen i Dalmatincima. Stoga je Šulek dodavao uz njemački i engleski još i talijanski naziv. Trudio se upotrijebiti hrvatske riječi, a kad ih nije bilo, posuđivao je riječi iz drugih slavenskih jezika. Sam je napisao dio o načelima po kojima je tvoreno kemijsko nazivlje, koje počinje s početlima (*Elementima*). Slijedi objašnjenje tvorbe naziva *kisik* (*Sauerstoff*), *vodik*, *sumpor*, *silicij* ... te sustava tvorbi: *solotvori* (*halogeni*), *solis* (*chlorid*), *jodis* (*Jodid*) i sl. Donosi strukovne kratice za 30-ak struka. Šulek predlaže mnoštvo zamjena za strane riječi. Primjerice *sravnitba* (*Collatione*), *gradilište* (*Bauarea*, *Bauplatz*), *vodik* (*Hydrogen*), *pomamnik* (*Fanatico*), *mastilomjer* (*Farbenmesser*), *lučba* (*Chemie*), *krugomjerstvo* (*Kreismessung*), *kratkovid* (*kurzsichtig*), *mnogovezje* (lat. *polysyndeton*), *mnogonuglen* (*vieleckig*), *mnogokratan* (*vielfach*), *ratarstvo* (*agricoltura*), *spolnost* (*Sexualität*), *samokup* (*Monopol*) i dr. Sudbina im je bila različita. Rječnik je izašao u pretisku 1990. godine.

Godine 1879. objavio je Šulek *Jugoslavenski imenik bilja*, u kojemu je došlo do izražaja njegovo poznavanje bilja. U Imeniku je zastupljeno ne samo hrvatsko nego i slovensko nazivlje. To je i bio razlog tomu da se u naslovu nalazi pridjev *jugoslavenski*. Leksikografska djela donijela su Šuleku naslov „oca hrvatskoga znanstvenog nazivlja” jer su po doseg, opsegu i pristupu te

utjecaju na ne samo onodobne jezične tijekove bez premca u hrvatskoj leksikografiji 19. stoljeća.